

УДК 78.071.1(510+73)Черепнін(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-23>

Хайюнь ЧЕНЬ,
orcid.org/0000-0003-0183-9513
аспірант кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) timchpolsk@gmail.com

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ЧЕРЕПНІНА В КИТАЇ ТА США

Стаття присвячена висвітленню музично-педагогічної та просвітницької діяльності видатного музиканта ХХ ст. Олександра Черепніна. Актуальність статті обумовлена нагальною потребою сучасної музикології у визначенні музично-педагогічного й просвітницького доробку О. Черепніна та в узагальненні творчого впливу митця на розвиток музичної культури ХХ століття. Метою статті є висвітлити характер та основні напрями музично-педагогічної діяльності Олександра Черепніна в Китаї та США. Методами дослідження є історичний, культурологічний та біографічний.

Надано загальну характеристику музично-педагогічної та музично-просвітницької діяльності Олександра Черепніна у 30-ті роки ХХ століття в Китаї та Японії. Визначено його вплив на розвиток композиторських шкіл Китаї та Японії ХХ – початку ХХІ століття. Розкрито роль Черепніна як ініціатора та організатора першого у Китаї композиторського конкурсу. Визначено спрямованість музично-педагогічної та музично-просвітницької діяльності Олександра Черепніна у Китаї та Японії на розвиток національних китайських і японських мистецьких традицій. Висвітлено педагогічну діяльність митця як директора та професора Шанхайської консерваторії. Охарактеризовано створення О. Черепніним «Школи фортепіанної гри на базі пентатонічного звукоряду» – першого китайського посібника цього типу. Окреслено коло видатних китайських та японських музикантів (композиторів і піаністів) – учнів Олександра Черепніна. Визначено характер та форми шанування постаті Олександра Черепніна в сучасному Китаї.

Охарактеризовано педагогічну діяльність Олександра Черепніна в Європі (Франція, Австрія) та Сполучених Штатах Америки (Університет DePaul в Чикаго). Висвітлено особистісний, творчий характер музичної педагогіки композитора. Визначено постаті видатних американських та європейських музикантів – учнів і послідовників Олександра Черепніна.

Ключові слова: Олександр Черепнін, музичне мистецтво, музична педагогіка, композиторська творчість, фортепіанне мистецтво, китайська музична культура, американські музиканти.

Haiyong CHENG,
orcid.org/0000-0003-0183-9513
Postgraduate student at the Department of Theory and History of Music
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) timchpolsk@gmail.com

MUSIC-PEDAGOGICAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF ALEXANDER TCHEREPNIN IN CHINA AND THE USA

The article is dedicated to the significant musical, pedagogical and educational activities of the prominent musician of the 20th century Alexander Tcherepnin. The relevance of the article is determined by the urgent need of modern musicology to determine the musical, pedagogical and educational work of A. Tcherepnin and to generalize the artist's creative influence on the development of musical culture of the 20th century. The purpose of the article is to highlight the nature and main directions of Alexander Tcherepnin's music-pedagogical activities in China and the USA. Research methods are historical, cultural and biographical.

A general description of Alexander Tcherepnin's music-pedagogical and music-educational activities in the 1930s in China and Japan is provided. Its influence on the development of compositional schools in China and Japan in the 20th and early 21st centuries has been determined. The role of Cherepnin as the initiator and organizer of the first composer competition in China is revealed. The focus of Alexander Tcherepnin's music-pedagogical and music-educational activities in China and Japan on the development of national Chinese and Japanese artistic traditions is determined. The pedagogical activity of the artist as director and professor of the Shanghai Conservatory is highlighted. The creation of A. Tcherepnin's "School of piano playing based on the pentatonic scale" – the first Chinese manual of this type – is characterized. The circle of outstanding Chinese and Japanese musicians (composers and pianists) – students of Alexander Tcherepnin – is outlined. The nature and forms of commemoration of the figure of Alexander Tcherepnin in modern China are determined.

The pedagogical activity of Alexander Tcherepnin in Europe (France, Austria) and the United States of America (De Paul University in Chicago) is characterized. The personal, creative character of the composer's musical pedagogy is highlighted. The figures of outstanding American and European musicians – students and followers of Alexander Tcherepnin – have been identified.

Key words: Alexander Tcherepnin, musical art, composer's creativity, piano art, Chinese musical culture, American musicians.

Постановка проблеми. Одним із найвидатніших музикантів ХХ сторіччя є композитор, піаніст, музичний теоретик, педагог та культурний діяч Олександр Черепнін (1899–1977), мистецька діяльність якого позначена широтою географічної репрезентації та універсалізмом. Він здійснив значний внесок до розвитку світового музичного мистецтва, плідно працюючи в різних країнах Європи (Франції, Грузії, Німеччині, Великій Британії тощо), Азії (Китаї, Японії, Палестині, Сінгапурі), Америці (США), Африці (Єгипет). Втім багатогранний творчий доробок митця є досі практично недослідженим в українському музикознавстві, що зумовлює актуальність і новизну статті.

Аналіз досліджень. Творчій постаті та мистецькій діяльності Олександра Черепніна у світовому культурному просторі присвячено чимало публікацій. Значну кількість з них складають праці мемуарно-біографічного характеру, написані представниками близького кола композитора, його друзями, учнями, колегами-музикантами, іншими митцями, яким пощастило спілкуватися з видатним майстром. Серед найвідоміших публікацій даного типу слід назвати ґрунтовні монографічні праці Віллі Райха (*Willi Reich*) «Alexander Tcherepnin» (Reich, 1970), Енріке Альберто Аріаса (*Enrique Alberto Arias*) «Alexander Tcherepnin: A Bio-bibliography» (Arias, 1989), статті Е. А. Аріаса «Alexander Tcherepnin's Thoughts on Music» (Arias, 1982–1983), «The letters of Alexander Tcherepnin» (Arias, 1962), Ніколаса Слонімського (*Nicolas Slonimsky*) «Alexander Tcherepnin Septuagenarian» (Slonimsky, 1968), Гая Вюльнера (*Guy S. Wuellner*) «Alexander Tcherepnin, in Youth and Maturity» (Wuellner, 1981), видатних китайських музикантів Сяо Юмея (*Xiao Youmei*) «The Biography of Aleksandr Čerepnin And His Works», Хе Лутіна (*He Luting*) «Recalling Mr. Tcherepnin», тощо. Мистецьку діяльність та творчу спадщину О. Черепніна висвітлено у багатьох дослідженнях американських і китайських музикознавців, зокрема у дисертаціях Енн Венстра Кімберлі (*Anne Veenstra Kimberly*) «The Nine-Step Scale of Alexander Tcherepnin: Its Conception, Its Properties, and Its Use» (Kimberly, 2009), Джошуа Лі Бедфорда (*Joshua Lee Bedford*) «Alexander Tcherepnin's First

Symphony: Validating the Work within the Canon of Modern Symphonic Composition» (Bedford, 2013), Грети Марґайр (*Gretta Maguire*) «Alexander Tcherepnin's Musical Footprint in Twentieth-Century China» (Maguire, 2022), *Susan R. Osborn* «Alexander Tcherepnin: A Musical, Technical, and Pedagogical View of His Compositional Style (through Three Works of Progressive Difficulty)» (Osborn, 1993), *Tianshu Wang* «Alexander Tcherepnin's "Five Concert Studies": An homage to Chinese musical styles, instruments, and traditions» (Wang, 1999), *Luo Yeou-Huey* «The Influence of Chinese Folk and Instrumental Music on Tcherepnin's "Chinese Mikrokosmos"» (Luo, 1988), *Qin Ouyang* «A Stylistic Analysis of Alexander Tcherepnin's Piano Concerto № 4, Op. 78, With an Emphasis on Eurasian Influences» (Ouyang, 2020), *You Mengxi* «A comprehensive study of Alexander Tcherepnin's op. 71, Seven Songs On Chinese Poems with musical analysis and historical context» (You, 2024), аналітичних статтях Е. А. Аріаса «The Symphonies of Alexander Tcherepnin» (Arias, 1982–1983), Гая Вюльнера (*Guy S. Wuellner*) «The Piano Concertos of Alexander Tcherepnin» (Wuellner, 1978-1; Wuellner, 1978-2), «The Theory of Interpoint» (Wuellner, 1978-3), «A Chinese Mikrokosmos» (Wuellner, 1985), тощо. Важливим джерелом інформації про життя та творчість О. Черепніна є його автобіографічні й музично-теоретичні праці «Alexander Tcherepnin: A Short Autobiography» (Tcherepnin, 1979), «Music in Modern China» (Tcherepnin, 1935), «Basic Elements of My Musical Language» (Tcherepnin, 1979) тощо. Втім, в українському музикознавстві проблематика, пов'язана з мистецькою діяльністю Олександра Черепніна, дотепер не вивчена і представлена лише публікаціями автора статті (Чень Хайюнь, 2021; Чень Хайюнь, 2024).

Мета статті – висвітлити характер та основні напрями музично-педагогічної діяльності Олександра Черепніна в Китаї та США.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямом багатогранної мистецької активності Олександра Черепніна є педагогічна робота, котрій музикант присвятив чимало років свого життя та яка завжди була нерозривно пов'язана з його концертною, композиторською та просвітницькою діяльністю.

Педагогічна іпостась багатогранної мистецької діяльності О. Черепніна найяскравіше репрезентована упродовж двох вельми значущих періодів його творчого шляху, пов'язаних із перебуванням у 1930-ті роки у Китаї (зокрема з викладанням у Шанхайській консерваторії) та з довготривалою роботою у Чикагському університеті Де Поля (De Paul University) (1948–1964).

Особливо значущим виявився китайський період творчої діяльності О. Черепніна (з квітня 1934 по квітень 1937 р.), яка мала величезний вплив на увесь подальший розвиток музичної культури Китаю та Японії. «Діяльність, яку розвинув у Китаї та Японії Черепнін, вийшла далеко за рамки концертної. Вона тривала з перервами в один-два місяці, три роки – з квітня 1934 по квітень 1937-го. Натхнений художніми, педагогічними, просвітницькими ідеями та проектами, він зробив для розвитку національних шкіл цих країн надзвичайно багато» (Korabelnikova, 2008: 145). І саме вплив О. Черепніна на загальне спрямування нової китайської композиторської та виконавської (піаністичної) школи ХХ ст. став визначальним для їх майбутнього.

У квітні 1934 р. Олександр Черепнін вирушив до світового туру, що мав охопити Китай, Японію, Сінгапур, Філіппіни, Єгипет та Палестину (останні дві країни він вже раніше відвідував у творчих подорожах). Протягом цього величезного й тривалого турне О. Черепнін мав намір ознайомитись з музичним фольклором названих країн, що мало послужити митцеві свіжим джерелом творчого натхнення. Утім, обставини склались так, що його діяльність, вийшовши за межі концертнування, набула несподіваного напрямку.

Знайомство з традиційною музичною культурою Китаю викликало в композитора надзвичайно сильне й водночас подвійне за своїм характером почуття. З одного боку, це був захват від отриманих музичних вражень. У своїй «Автобіографії» О. Черепнін згадує про це так: «Виступи мали тривати лише по кілька тижнів у кожній з країн, але, вражений тим, що я побачив і почув, я залишився у Китаї та Японії на цілий рік, і потім, навідавшись до Європи, я знову повернувся на Схід, щоб ще рік концертувати, вчити і навчатися» (Tcherpnin, 1979: 17). З іншого боку, митця переповнював подив через те, що величезні багатства національного музичного мистецтва Китаю майже ігнорувалися молодими китайськими митцями, які принципово намагалися спиратись у творчості суто на європейські форми та традиції.

Описуючи через багато років ці події, О. Черепнін зазначав: «Коли я був вперше в Шанхаї – тобто

в 1934-му році, мене вразила китайська традиційна музика, пригнічувало те, що, коли китайські композитори (сучасні) почали складати для інтернаціональних інструментів (рояль, скрипка, оркестр), вони складали музику, що нічим не виходить з китайських народних або традиційних джерел. Щоб їх до цього підбурити, я зробив конкурс на створення фортепіанної п'єси на основі китайської традиційної музики чи фольклору, вільно відкритий для всіх китайських композиторів. Я зробив це через китайську національну консерваторію, з директором якої, Сяо Юмеєм, я потоваришував у Шанхаї» (Korabelnikova, 2008: 145).

Ідея проведення такого творчого конкурсу, що «мав за мету створення національної китайської музики» (Tcherpnin, 1935: 395), виникла у Черепніна вже на початку його перебування в Шанхаї. 21 травня 1934 року Черепнін надіслав Сяо Юмею (*Xiao Youmei*) проєкт конкурсу: для участі треба було подати фортепіанний твір тривалістю не довше п'яти хвилин, написаний на базі китайського фольклору; конкурсні твори мали надсилатись під псевдонімами, а листок з ім'ям автора – міститись у заклеєному конверті. Граничною датою надсилання робіт було оголошено 15 вересня. У листопаді 1934 р. було створено авторитетне журі, до якого увійшли: сам О. Черепнін; директор Шанхайської консерваторії Сяо Юмей; проректор Шанхайської консерваторії, композитор і музичний теоретик Хуан Цзи (*Huang Zi*) та два професори Шанхайської консерваторії – піаніст Б. Захаров та композитор, теоретик і піаніст С. Аксаков. Премію (100 доларів), яку мав отримати переможець, О. Черепнін виділив (як і інші витрати конкурсу) із власних коштів.

До конкурсу було надіслано одинадцять робіт. Першу премію було одностайно присуджено Хе Лутіну за твір «Флейта хлопчика – погонича буйволів» (*Buffalo Boy's Flute*). О. Черепнін був у захваті від цієї прозорої за фактурою двоголосої поліфонічної мініатюри, центральним образом якої є хлопчик-пастушок, що їде на спині буйвола й награв на бамбуковій флейті. Дослідник Цін Оуян (*Q. Ouyang*) зазначає, що «“Флейта хлопчика – погонича буйволів” (“Buffalo Boy's Flute”) є першою фортепіанною композицією, яка визначає автентичний національний стиль, враховуючи той факт, що вона демонструє можливість встановлення національного музичного стилю шляхом модифікації іноземної техніки та через розумне поєднання європейської системи з китайським стилем на практиці» (Ouyang, 2020: 27).

Втім, і інші конкурсні роботи виявилися настільки високими за рівнем, що журі, за про-

позицією О. Черепніна, оголосило ще чотирьох переможців. Другу премію (додаткові 100 доларів, забезпечені О. Черепніним) розділили Лао Чічен (*Lao Zicen*, п'єса «Пастуші забави»), Ю Бьянмін (*Yu Bianmin*, Варіації до мінор), Чен Тяньхе (*Cen Tianhe*, Прелюдія) та Цзян Дінсіань (*Jiang Dingxian*, «Колискова»). Додаткову почесну премію отримав Хе Лутін за п'єсу, що також мала назву «Колискова». (30 років потому О. Черепнін, згадуючи про цей конкурс, помилково зазначив, що почесною премією був нагороджений Лю Шенан (*Liu Xuean*) за п'єсу “Crazy” («Божевільний»)).

Пізніше О. Черепніним було організовано подібний конкурс також на кращий оркестровий твір японських композиторів.

Згодом О. Черепнін здійснив запис п'єс Хе Лутіна та Лао Чічена в компанії «Victor» і намірився їх видати, та зіткнувся з небажанням видавців брати п'єси до друку – азіатська музика нікого на той час не цікавила. Тоді композитор заснував власне видавництво *Tcherepnin Collection*. За браком гравера й нотної друкарні видавництво було налаштоване у Японії, де О. Черепнін також певний час викладав. Серед п'єс, надрукованих у збірнику, твір Хе Лутіна був розміщений першим, а сама фігурка хлопчика-пастуха, що сидить верхи на буйволі й награв на флейті, стала емблемою *Tcherepnin Collection*. За 4 роки (1934–1937) функціонування видавництва Черепніним були надруковані понад 40 творів сучасних китайських та японських композиторів (Хе Лутіна, Лю Шенана, Лао Чічена, Іфукубе, Йоріцуне Мацудайра, Бунья Ко, Ясудзі Кійосе, Кодзіро Кобуне, Тосіцугу Огіхара, Тадасі Ота та ін.). Назви творів та імена композиторів друкувалися трьома мовами: китайською (або японською), англійською та російською. О. Черепнін організував представництво *Tcherepnin Collection* також у США (Нью-Йорк) та Європі (Відень і Париж). На жаль, під час Другої світової війни це видавництво було знищене.

4 лютого 1935 року за запрошенням Сяо Юмея Олександр Черепнін стає почесним професором Шанхайської Національної музичної консерваторії, де він викладає композицію та фортепіанне мистецтво. Пізніше (на початку 1937 р.) він був призначений також офіційним радником Міністерства освіти Китаю в галузі музичної освіти. Ця посада передбачала допомогу уряду в побудові національної політики щодо музичної освіти в країні.

У своїй педагогічній діяльності в Шанхайській консерваторії Олександр Черепнін завжди наполюгав на використанні студентами-композиторами

китайського мелосу та інших елементів національного музичного стилю. Серед учнів О. Черепніна в консерваторії були переможець першого в Китаї композиторського конкурсу Хе Лютін (1903–1999) і композитор Цзян Веньє (*Jiǎng Wényuē*), який найбільш активно «досліджував китайську народну музику та її традиції» (Maguire, 2022: 63).

За словами Цінь Оуян (*Qin Ouyang*), Олександр Черепнін «через Національну музичну консерваторію <...> брав безпосередню участь і вплинув на історію сучасної китайської музики» (Ouyang, 2020: 36).

За спогадами його учнів, О. Черепнін був м'яким та чуйним педагогом, терпляче заохочував і наставляв молодих китайських композиторів і піаністів. «Він вчив: китайці мають рухатися власним шляхом, маючи на меті покращити й прославити власне традиційне національне музичне мистецтво і писати твори, що мали б характерні риси їхньої власної національної музики аби збагатити світове музичне мистецтво» (Luo, 1988: 12). Черепнін прагнув донести до учнів, що особистість композитора, його творча ідентичність не залежать від тих інтонаційних засобів, що їх він використовує: на будь-якому музичному матеріалі митець завжди залишатиметься самим собою.

Характеризуючи педагогічну діяльність О. Черепніна, *Gretta Maguire* підкреслює, що він «брав активну участь у китайській музичній освіті, викладаючи безкоштовні уроки композиції для студентів <...> та створюючи фортепіанні етюди і музику на основі китайської ангеітонної пентатонічної гами» (Maguire, 2022: 1). Черепнін завжди ставився до китайських студентів-музикантів з великою повагою (на відміну від деяких європейських колег, які дивилися на них трохи зверхньо через їх недостатній професійний рівень). У своїй статті «Music in Modern China» митець підкреслював: «Китайський студент, який вирішує обрати професію музиканта, робить це найчастіше не тому, що його батьки чи родичі знають щось про західні музичні інструменти. Головна причина – любов до музики та повага до мистецтва, які переконують його, часто проти бажання сім'ї, присвятити себе вивченню музики. Все чуже йому: нотація, музична мова, інструменти. Щоб подолати ці перешкоди, потрібна величезна сила волі» (Tcherepnine, 1935: 397).

Важливою складовою педагогічної діяльності Олександра Черепніна у Шанхайській консерваторії є створення ним «Школи фортепіанної гри на базі пентатонічного звукоряду», яка стала першим систематичним посібником такого типу, заснованим саме на китайському музичному матеріалі.

Як зазначає дослідник Люо Йо-Хуей (Luo Yeou-Huey), О. Черепнін, навчаючи китайських студентів гри на фортепіано, «був настільки зворушений старанністю молодих людей в опануванні нового інструменту <...>, що відчув своїм обов'язком полегшити їм шлях до цієї мети, розробивши школу фортепіанної гри на основі пентатонічного звукоряду. На нього справила величезне враження досконалість, з якою вони виконували китайську музику на китайських народних інструментах. Одночасно він спостерігав, як ті самі учні губились, опановуючи фортепіано. Невдовзі він зрозумів, що причиною невправності був незвичний для них інструмент – фортепіано, а також малознайома музика Моцарта й Шопена» (Luo, 1988: 13).

Митець успішно реалізував свій намір, створивши спеціальний посібник «Школа фортепіанної гри на базі пентатонічного звукоряду», в основу якого був покладений інтонаційний матеріал китайської національної релігійної, народної, театральної та інструментальної музики. Вправи «Школи...» були складені в порядку зростання складності від найпростіших, написаних з метою опанувати всі п'ять можливих позицій пентатонічної гами, аж до надзвичайно віртуозного концертного етюдів, що отримав назву «Присвята Китаю». Як слушно зазначає Люо Йо-Хуей, у збірнику «має місце взаємопроникнення двох різних мов: китайської пентатонічної гами та західних стилів та форм – сонатини, канону, вальсу та західної пісні» (Luo, 1988: 19). Дидактичне й культурне значення «Школи...» важко переоцінити. За оцінкою Люо Йо-Хуей, «Це не тільки чудовий посібник для китайських піаністів – початкового, середнього та високого рівнів, – це, що важливіше, перший фортепіанний текст, написаний у “китайському” стилі й для китайців. Його мистецька цінність – продукт композиторського генія, посиленого поєднанням у цьому мікрокосмосі двох різних культур» (Luo, 1988: 19).

Згодом за пропозицією О. Черепніна, підтриманою Сяо Юмеєм, ці п'єси були включені до навчальної програми студентів фортепіанного факультету Шанхайської консерваторії. Також в 1930-ті роки «Школа фортепіанної гри на базі пентатонічного звукоряду» О. Черепніна поширилась як навчальний посібник загалом по всіх музичних школах та університетах Китаю.

«Школа...» стала одним з перших кроків О. Черепніна на шляху «наведення містків» між східною та західною музичною ментальністю. Творчу діяльність митця у цьому річизці було продовжено створенням інших циклів п'єс: Етюдів для фортепіано на основі пентатонічного звукоряду

ор. 51, П'яти концертних етюдів ор. 52, Технічних вправ на основі п'ятиступеневої гами ор. 53. Зокрема, Етюди для фортепіано на основі пентатонічного звукоряду ор. 51 містять цикл з 12-ти «Китайських багателей», де композитор поєднує народні китайські мелодії з типовими європейськими танцювальними ритмами, демонструючи універсальність і «космополітизм» пентатоніки. Твори згодом були об'єднані під назвою «Китайський мікрокосмос» («Chinese Mikrokosmos») – прозорий натяк на «Мікрокосмос» Бели Бартока. Ідея назви була запропонована композитору його чикагським учнем Г. Вюльнером, на що той охоче погодився.

Характеризуючи педагогічну й просвітницьку діяльність О. Черепніна у країнах Далекого Сходу, слід підкреслити, що композитор мислив свою діяльність як місію Служіння і, вбачаючи її мету в сприянні розвитку та популяризації національного китайського музичного мистецтва, виконував свій обов'язок з максимальною віддачею. За ствердженням Gretta Maguire, «міжнародна репутація та зусилля в сфері китайської музики зробили Черепніна головною фігурою в музичному розвитку Китаю початку ХХ ст.» (Maguire, 2022: 1). Саме Черепнін заклав підвалини китайської національної фортепіанної школи, продемонструвавши можливість оволодіння інструментом в контексті рідного й звичного інтонаційного середовища. Черепнін вплинув і на якісний склад професійної музичної еліти Китаю. Так, переможець першого композиторського конкурсу Хе Лутін завдяки отриманій премії отримав можливість відновити заняття в Шанхайській консерваторії, які він мусив був призупинити через брак коштів. Згодом Хе Лутін обійняв посаду директора Шанхайської консерваторії. О. Черепнін надав потужний стимул розвитку китайської та японської національних композиторських шкіл. Завдяки саме його зусиллям музика китайських та японських композиторів уперше отримала визнання у світовому культурному просторі. Так, визнаними композиторами стали Іфукубе, Мацудаїра, Огіхара та Кійосе, які отримали визнання не лише на батьківщині, а й на Заході.

Сам Олександр Черепнін через багато років, підводячи в одному з листів підсумки своєї педагогічної й музично-просвітницької діяльності в Китаї та Японії, підкреслював, що «чимало попрацював для освіти молодих піаністів та композиторів у Японії та Китаї, написав фортепіанну школу на основі пентатонічної гами та вчив китайців залишатися китайцями. А японців – японцями» (Korabelnikova, 2008: 147).

Ім'я Олександра Черепніна й по сьогодні оточене в Китаї великою пошаною, й час від часу вдячні музиканти проводять заходи на його честь. Так, 12 жовтня 1982 р. у Центральній Консерваторії Китаю, а також у консерваторіях Шеньяна, Сіаня, Ченду та Гуандуна відбулися урочисті концерти в пам'ять шанованого композитора. У 2012 р. Шанхайською консерваторією була затверджена стипендія імені О. Черепніна.

Наступним етапом активної педагогічної діяльності О. Черепніна став Університет DePaul в Чикаго, до якого композитора в 1948 році запросили викладати композицію, аналіз музичних форм і історію музики та в якому він працював аж до 1964 року. У 1958 р. митець стає громадянином США.

Уявлення про період викладання О. Черепніна в Університет DePaul можна скласти на основі відповідних записів у щоденниках самого композитора, а також – зі спогадів його тамтешніх учнів: Енріке Альберто Аріаса (Enrique Alberto Arias), Гая Вюльнера (Guy Wuellner), Філіппа Реймі (Philipp Ramey) (останній навчався в Черепніна композиції та був особливо близьким його другом в останні роки життя). До кола чикагських учнів належить і відомий польсько-американський композитор Роберт Мучиньські (1929–2010), у творчості якого простежується вплив стилю О. Черепніна.

До своєї праці в Університеті DePaul О. Черепнін ставився із задоволенням і щоденно готувався до лекцій. Креативність його мислення виявлялась і в процесі викладання: так, одного разу на екзамен з поліфонії композитор запропонував студентам написати інвенцію на свою власну тему.

Згадуючи про Черепніна-лектора, Е. А. Аріас зазначає: «Його заняття з історії музики були цілковитою насолодою. Зазвичай О. Черепнін вів лекції в маленькій, але переповненій аудиторії на п'ятому поверсі будівлі музичної школи, в самому центрі ділового району Чикаго. Бувало він заходив, спирався на стіл перед аудиторією, сидячи на краєчку стільця. Запитавши, на чому він зупинився минулого разу, він продовжував розповідь, завжди по пам'яті, але завжди з великою кількістю фактів та конкретних прикладів. Скоріше, це були не лекції, а оповідання, історії про ведучих композиторів, про найважливіші твори, стилі та форми. <...> Яким би не був предмет розмови, він з легкістю говорив про матеріал або композитора. Й досі мене вражає обсяг його вподобань» (Arias, 1989: 152). Е. Аріас наводить деякі думки О. Черепніна, висловлювані ним на лекціях стосовно тих чи інших мистецьких явищ. Зокрема, композитор вважав, що масштабні перетворення, які відбулися у світовому музичному мистецтві на початку ХХ ст., підготували Ліст та

Мусоргський, причому Ліст рухався еволюційним шляхом, «проростаючи з традиції, закладеної Шубертом, Бетховеном, Бахом та їхніми попередниками; Мусоргський же був революційним, створюючи індивідуальну гармонічну шкалу й почуття форми» (Arias, 1989: 153). Західна музика іноді здавалася Черепніну надмірно структурованою, надто стурбованою систематизацією. «І хоча Черепнін захоплювався музикою Шенберга, він вважав, що серійна техніка сковує» (Korabelnikova, 2008: 153). Його гігантська ерудованість постійно підживлювалась новими враженнями, новими «квантами інформації»: протягом життя він постійно збирав книги, жадібно вивчав особливості культури тієї місцевості, де йому випадало жити.

В Університеті DePaul О. Черепнін щедро ділився зі студентами власними творчими напрацюваннями. Зокрема, він вів факультативний курс, у якому розкривав ідеї своєї ладогармонічної концепції (дев'ятиступеневий звукоряд та принципи інтерпункту). Пізніше ці напрацювання були викладені композитором у його праці «Основні елементи моєї музичної мови».

Як зазначає Цін Оуян, діяльність О. Черепніна у США «значно вплинула на музичне життя Середнього Заходу. Олександр часто виступав і читав лекції, будучи активним членом Середньо-західного відділення Міжнародного товариства сучасної музики» (Ouyang, 2020: 8).

З 1950-х рр. педагогічна діяльність О. Черепніна сягнула міжнародних масштабів: він читає чотирма мовами (передусім французькою, німецькою та англійською) лекції в Парижі, Ніцці, у Зальцбургському Моцартеумі. Його лекції слухали студенти з багатьох різних країн світу. О. Черепнін виховав десятки композиторів та піаністів у Франції, Китаї, Японії, Англії, США, зігравши значну роль у творчій долі багатьох з них. Вони ж, високо цінуючи митця, надали слухачам можливість познайомитися майже з усіма його фортепіанними творами. Багато колишніх учнів О. Черепніна стали продовжувачами й активними пропагандистами філософсько-світоглядних і художніх ідей та творчого спадку митця. Найбільш відомими учнями й послідовниками О. Черепніна є: композитор, піаніст і музичний письменник, Почесний віце-президент Товариства Черепніна Філіп Реймі (нар. 1939), музикознавець, піаніст і педагог Енріке А. Аріас (1941–2004), музикознавець, піаніст і педагог Гай С. Вюльнер (1933–2012), композиторка і співачка Глорія Коутс (1933–2023), композитор, диригент, піаніст і педагог Джон В. Дауні (1927–2004), композитор, піаніст і педагог Роберт Мучиньські (1929–2010), піаністка Марта Брейден та ін.

Висновки. Педагогічна діяльність О. Черепніна митця нерозривно пов'язана з його просвітницькою місією та композиторською і концертно-виконавською творчістю. Музично-педагогічна діяльність О. Черепніна (насамперед у галузі композиції й фортепіанної гри) активно розгорталася по всьому світу – в Європі (зокрема у Міжнародній музичній академії в Німці та Консерваторії ім. С. Рахманінова в Парижі, Франція; знаменитому Моцартеумі в Зальцбурзі, Австрія, тощо), Азії (у Шанхайській національній консерваторії, Китай; в Японії), США (Університет DePaul в Чикаго).

Учнями О. Черепніна є багато видатних музикантів – композиторів, піаністів, музикознавців, представників різних країн та національних культур. Серед них – відомі китайські (Хе Лутін, Дін

Шаньде, Цзян Веньє, Тінг), японські (Акіра Іфукубе (*Akira Ifukube*), Їорітсуне Мацудайра (*Yoritsune Matsudaira*), Фуміо Хаясака (*Fumio Hayasaka*), Бунья Ко (*Bunya Koh*), Ясудзі Кійосе (*Yasuji Kiyose*)), європейські, американські (Філіп Реймі (*Phillip Ramey*), Енріке Альберто Аріас (*Enrique Alberto Arias*), Гай С. Вюльнер (*Guy S. Wuellner*), Глорія Коутс (*Gloria Coates*), Джон В. Дауні (*John W. Downey*), Роберт Мучинські (*Robert Muczynski*), Марта Брейден (*Martha Braden*) митці.

Перспективними напрямками подальших досліджень можуть стати детальне висвітлення педагогічної діяльності О. Черепніна в Європі (Франції, Австрії, Великій Британії тощо), а також визначення шляхів і форм втілення творчих принципів митця його учнями і послідовниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чень Хайюнь. *Ладогармонічна концепція композиторської творчості Олександра Черепніна*. Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. Шейка. Харків : ХДАК, 2021. Вип. 73. С. 121-127.
2. Чень Хайюнь. *Композиторська творчість Олександра Черепніна: періодизація та жанрово-тематична характеристика*. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич : Гельветика, 2023. Вип. 70. Т. 2. С. 143-149.
3. *Alexander Tcherepnin: A Short Autobiography (1964)*. Tempo. 1979. № 130. Pp. 12-18.
4. Arias E. A. *Alexander Tcherepnin: A Bio-bibliography*. New York : Greenwood Press Inc., 1989. 264 p.
5. Arias E. A. *Alexander Tcherepnin's Thoughts on Music*. Perspectives of New Music. Vol. 21. № 1/2. 1982-83. Pp. 138-144.
6. Arias E. A. *The Symphonies of Alexander Tcherepnin*. Tempo. 1986. № 158. Pp. 23-31.
7. Arias E. A. *The letters of Alexander Tcherepnin*. Tempo, No.61/62 (Spring-Summer, 1962): 17 <http://www.jstor.org/pallas2.tcl.sc.edu/stable/944079>.
8. Bedford J. L. *Alexander Tcherepnin's First Symphony: Validating the Work within the Canon of Modern Symphonic Composition* : a thesis ... for Master of Arts. Athens, Georgia, 2013. 69 p.
9. Kimberly A. V. *The Nine-Step Scale of Alexander Tcherepnin: Its Conception, Its Properties, and Its Use* : a thesis ... PhD. The Ohio State University, 2009. 215 p.
10. Korabelnikova L. *Alexander Tcherepnin*. Bloomington: Indiana University Press, 2008, 288 p.
11. Luo Yeou-Huey. *The Influence of Chinese Folk and Instrumental Music on Tcherepnin's «Chinese Mikrokosmos»*: a thesis ... of Doctor of Musical Arts. Denton, Texas, 1988. 100 p.
12. Maguire G. *Alexander Tcherepnin's Musical Footprint in Twentieth-Century China* : a thesis ... for Master of Music. Middle Tennessee, 2022. 79 p.
13. Osborn, S. R. *Alexander Tcherepnin: A Musical, Technical, and Pedagogical View of His Compositional Style (through Three Works of Progressive Difficulty)*. PhD diss., Northwestern University, 1993.
14. Ouyang Q. *A Stylistic Analysis of Alexander Tcherepnin's Piano Concerto № 4, Op. 78, With an Emphasis on Eurasian Influences* : Doctoral dissertation. South Carolina, 2020. 88 p.
15. Ramey P. *Alexander Tcherepnin (1899-1977)*. The Tcherepnin Society. URL: https://www.tcherepnin.com/alex/bio_alex.htm
16. Reich, W. *Alexander Tcherepnin*. 2. Aufl. Bonn: M.P. Belaieff, 1970. 120 S.
17. Slonimsky N. *Alexander Tcherepnin Septuagenarian*. Tempo. 1968. № 87. P. 16-23.
18. Tcherepnin A. *Basic Elements of My Musical Language (1962)*. The Tcherepnin Society. URL: https://www.tcherepnin.com/alex/basic_elem1.htm
19. Tcherepnine A. *Music in Modern China*. The Musical Quarterly, 1935. Vol. 21, № 4. Pp. 391-400.
20. Wang T. *Alexander Tcherepnin's «Five Concert Studies»: An homage to Chinese musical styles, instruments, and traditions* : a thesis. The University of Arizona, 1999. 140 p.
21. You Mengxi. *A comprehensive study of Alexander Tcherepnin's op. 71, Seven Songs On Chinese Poems with musical analysis and historical context*. Dissertation ... Doctor of Musical Arts. Boston University, 2024. 183 p.
22. Wuellner G. S. *Alexander Tcherepnin, in Youth and Maturity: Bagatelles, Opus 5, and Expressions, Opus 81*. Journal of the American Liszt Society 9 (June 1981): 88-94.
23. Wuellner G. S. *A Chinese Mikrokosmos*. College Music Symposium. 1985. Vol. 25. Pp. 130-143.
24. Wuellner G. *The Piano Concertos of Alexander Tcherepnin: Part I*. American Music Teacher. 1978. Vol. 27. № 6. Pp. 11-13.
25. Wuellner G. *The Piano Concertos of Alexander Tcherepnin: Part Two*. American Music Teacher. 1978. Vol. 28. № 1. Pp. 18-21.

REFERENCES

1. Chen Haiyun (2021). *Ladoharmonichna kontsepsiya kompozytorskoyi tvorchoosti Oleksandra Cherepnina* [Mode harmonic concept of Oleksandr Cherepnin's composer creativity]. *Culture of Ukraine*. Kharkiv: Vyp. 73. [in Ukrainian]
2. Chen Haiyun (2024). *Kompozytorska tvorchoist Oleksandra Tcherepnina: periodyzatsiia ta zhanrovo-tematychna kharakterystyka*. [Aleksander Tcherepnin's composer creativity: periodization and genre-thematic characteristics]. *Actual problems of humanitarian sciences*: Vyp. 73. [in Ukrainian]
3. *Alexander Tcherepnin: A Short Autobiography (1964)*. Tempo. 1979. № 130. Pp. 12-18.
4. Arias E. A. *Alexander Tcherepnin: A Bio-bibliography*. New York : Greenwood Press Inc., 1989. 264 p.
5. Arias E. A. *Alexander Tcherepnin's Thoughts on Music*. Perspectives of New Music. Vol. 21. № 1/2. 1982-83. Pp. 138-144.
6. Arias E. A. *The Symphonies of Alexander Tcherepnin*. Tempo. 1986. № 158. Pp. 23-31.
7. Arias E. A. *The letters of Alexander Tcherepnin*. Tempo, No.61/62 (Spring-Summer, 1962): 17 <http://www.jstor.org/pallas2.tcl.sc.edu/stable/944079>.
8. Bedford J. L. *Alexander Tcherepnin's First Symphony: Validating the Work within the Canon of Modern Symphonic Composition* : a thesis ... for Master of Arts. Athens, Georgia, 2013. 69 p.
9. Kimberly A. V. *The Nine-Step Scale of Alexander Tcherepnin: Its Conception, Its Properties, and Its Use* : a thesis ... PhD. The Ohio State University, 2009. 215 p.
10. Korabelnikova L. *Alexander Tcherepnin*. Bloomington: Indiana University Press, 2008, 288 p.
11. Luo Yeou-Huey. *The Influence of Chinese Folk and Instrumental Music on Tcherepnin's «Chinese Mikrokosmos»: a thesis ... of Doctor of Musical Arts*. Denton, Texas, 1988. 100 p.
12. Maguire G. *Alexander Tcherepnin's Musical Footprint in Twentieth-Century China* : a thesis ... for Master of Music. Middle Tennessee, 2022. 79 p.
13. Osborn, S. R. *Alexander Tcherepnin: A Musical, Technical, and Pedagogical View of His Compositional Style (through Three Works of Progressive Difficulty)*. PhD diss., Northwestern University, 1993.
14. Ouyang Q. *A Stylistic Analysis of Alexander Tcherepnin's Piano Concerto № 4, Op. 78, With an Emphasis on Eurasian Influences* : Doctoral dissertation. South Carolina, 2020. 88 p.
15. Ramey P. *Alexander Tcherepnin (1899-1977)*. The Tcherepnin Society. URL: https://www.tcherepnin.com/alex/bio_alex.htm
16. Reich, W. *Alexander Tcherepnin*. 2. Aufl. Bonn: M.P. Belaieff, 1970. 120 S.
17. Slonimsky N. *Alexander Tcherepnin Septuagenarian*. Tempo. 1968. № 87. P. 16-23.
18. Tcherepnin A. *Basic Elements of My Musical Language (1962)*. The Tcherepnin Society. URL: https://www.tcherepnin.com/alex/basic_elem1.htm
19. Tcherepnine A. *Music in Modern China*. The Musical Quarterly, 1935. Vol. 21, № 4. Pp. 391-400.
20. Wang T. *Alexander Tcherepnin's «Five Concert Studies»: An homage to Chinese musical styles, instruments, and traditions* : a thesis. The University of Arizona, 1999. 140 p.
21. You Mengxi. *A comprehensive study of Alexander Tcherepnin's op. 71, Seven Songs On Chinese Poems with musical analysis and historical context*. Dissertation ... Doctor of Musical Arts. Boston University, 2024. 183 p.
22. Wuellner G. S. *Alexander Tcherepnin, in Youth and Maturity: Bagatelles, Opus 5, and Expressions, Opus 81*. Journal of the American Liszt Society 9 (June 1981): 88-94.
23. Wuellner G. S. *A Chinese Mikrokosmos*. College Music Symposium. 1985. Vol. 25. Pp. 130-143.
24. Wuellner G. *The Piano Concertos of Alexander Tcherepnin: Part I*. American Music Teacher. 1978. Vol. 27. № 6. Pp. 11-13.
25. Wuellner G. *The Piano Concertos of Alexander Tcherepnin: Part Two*. American Music Teacher. 1978. Vol. 28. № 1. Pp. 18-21.